

© mgr **Paweł T. Dolata**

ekspert przyrodniczy, ekspert-ornitolog

os. Zwycięstwa 16/99, 61-648 Poznań

adres do korespondencji: ul. Wańkowicza 25A, 63-400 Ostrów Wielkopolski

tel. 604 809-146, e-mail: p.dolata@op.pl

Ostrów Wielkopolski, 19 kwietnia 2026 r.

**Ekspertyza ornitologiczna i chiropterologiczna budynku mieszkalnego
wraz z biblioteką przy ul. 11 Listopada 2 w Bolesławcu**

Wykonana dla Gminy Bolesławiec,

Rynek 1, 98-430 Bolesławiec

**Niniejsze opracowanie podlega ochronie prawnej na podstawie
ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych
(tekst jednolity Dz. U. z 2022 r. poz. 2509, z 2024 r. poz. 1222, 1254)**

**i nie może być wykorzystywane bez zgody zamawiającego
poza postępowaniem administracyjnym ws. powyższej inwestycji**

1. Podstawy prawne oraz cel ekspertyzy ornitologicznej i chiropterologicznej

Jak wiadomo, **wszelkie prace budowlane i remontowe w Polsce muszą być prowadzone zgodnie z powszechnie obowiązującym prawem**, między innymi z odnoszącymi się do nich aktami normatywnymi z zakresu prawa ochrony przyrody i prawa budowlanego:

- ustawą z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (tekst jednolity Dz. U. z 2023 r. poz. 1580 z 2025 r. poz. 1696, 1795, 1844),
- ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity Dz. U. z 2026 r. poz. 13, 426),
- rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (tekst jednolity Dz. U. z 2022 r. poz. 2380),
- ustawą z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2025 r. poz. 647, 1080, 1812, 1863, z 2026 r. poz. 202, 426),
- ustawą z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie (tekst jednolity Dz. U. z 2023 r. poz. 1082, z 2024 r. poz. 1907),
- ustawą z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie (tekst jednolity Dz. U. z 2020 r. poz. 2187).

Prace budowlane i termomodernizacyjne muszą być więc m.in. prowadzone z uwzględnieniem możliwości występowania w budynkach chronionych prawnie zwierząt (głównie praktycznie jedynych w budynkach chronionych prawnie ptaków i nietoperzy), ich biologii i ekologii. Niniejsza ekspertyza zawiera wyniki inwentaryzacji ptaków i nietoperzy w omawianym budynku oraz wskazówki do postępowania inwestora i wykonawcy prac. Jest ona uzupełnieniem wcześniejszej ekspertyzy, wykonanej w listopadzie 2024 r. (Dolata 2024).

2. Zakres inwentaryzacji oraz ekspertyzy ornitologicznej i chiropterologicznej

Zakres niniejszej inwentaryzacji oraz ekspertyzy ornitologicznej i chiropterologicznej, to jest badań i opisu występowania gatunków ptaków i nietoperzy, zgodny jest z zaleceniami poradnika metodycznego Zyskowskiego i Zielińskiej (2018), wymogami **Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej z Warszawy** oraz z wytycznymi z 2010 r. **Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu**

http://www.wfosgw.poznan.pl/assets/files/dokumenty/UE/WRPO/2010_04/WRPO_32/Ekspertyza_ornitologiczna_-_info_www.doc), według których to wytycznych ekspertyza

przyrodnicza projektu realizowanego w zakresie termomodernizacji obiektów budowlanych powinna odpowiadać na następujące pytania:

1. *Czy budynek jest wykorzystywany jako miejsce gniazdowania ptaków lub schronienie nietoperzy?*

2. *Jeśli odpowiedź na pytanie nr 1 brzmi tak, należy określić gatunki, ich liczebność oraz lokalizację wykorzystywanych schronień.*

3. *Jakie optymalne metody należy zastosować, by zminimalizować ryzyko, że w chwili prowadzenia prac remontowych w zakamarkach budynku będą się znajdowały zwierzęta. Należy wymienić rodzaj zabezpieczeń, terminy i sposoby ich wykonania (np. wariantowo).*

4. *Jakie działania można podjąć w przypadku danego budynku aby po zakończeniu remontu oferował on dogodne miejsca rozrodu i schronienia dla ptaków lub nietoperzy?*

(opcjonalnie): 5. Zalecenia ornitologa, chiropterologa.”

3. Informacja o autorze ekspertyzy ornitologicznej i chiropterologicznej

Z wykształcenia magister prawa o specjalności prawa ochrony przyrody – pracę magisterską pt. „*Ochrona ptaków w Polsce przez prawo międzynarodowe*” obronił z oceną bardzo dobrą w roku 1995 na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. W roku 1992 współzałożyciel lokalnej grupy ornitologicznej w Południowej Wielkopolsce, od roku 1996 lider Południowowielkopolskiej Grupy Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków, gdyż taką formę działania i nazwę grupa przyjęła. Przez 4 kadencje (1996-2008) wybierany do społecznego, krajowego Zarządu OTOP, w tym 2 kadencje społecznie wiceprezes Zarządu OTOP (2002-2008). Następnie do chwili obecnej współtwórca Wielkopolskiego Towarzystwa Przyrodniczo-Krajoznawczego o szerszym tematycznie zakresie działania, obejmującym także ochronę ptaków i przyrody.

Obecnie **ekspert przyrodniczy**, m.in. od 2009 do 2024 r. ekspert-ornitolog w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich PROW 2007-2013 (nr w rejestrze 1509/2009 i 087 /2010/EP/). Egzamin uzupełniający dla ekspertów przyrodniczych zdał 30.03.2016 (zaświadczenie nr 0319/2016/EP/), tym samym przedłużając ważność uprawnień na Program Rozwoju Obszarów Wiejskich PROW 2014-2020. Kolejne egzaminy uzupełniające dla ekspertów przyrodniczych ornitologów zdał 20.06.2023 (zaświadczenie nr 15730/2023/EPEU/eCDR) i 6.05.2024.

Autor ponad 200 ekspertyz ornitologicznych i chiropterologicznych przy projektach termomodernizacji budynków w województwach wielkopolskim, dolnośląskim i łódzkim: na terenie Poznania, Bolesławca (woj. łódzkie), Grabowa nad Prosną, Kalisza, Koła, Ostrowa Wielkopolskiego, Ostrzeszowa, Pleszewa, Sycowa, Zdun, Dobrzycy i gminy Dobrzyca, Kępna i gminy Kępno, Krotoszyna i gminy Krotoszyn, Odolanowa i gminy Odolanów, Raszkowa i gminy Raszków, oraz gmin: Baranów, Blizanów, Bralin, Doruchów, Godziesze Wielkie, Koźmin Wielkopolski, Łęka Opatowska, Mikstat, Perzów, Przygodzice, Sieroszewice, Sośnie i Trzcinica. Autor 9 ekspertyz ornitologicznych w zakresie minimalizacji przyrodniczej szkodliwości elektrowni wiatrowych przez doradztwo w ich właściwych przyrodniczo lokalizacjach w powiatach: ostrowskim (5), jarocińskim, kaliskim, krotoszyńskim i ostrzeszowskim (po 1). **Autor kilkudziesięciu innych ekspertyz dotyczących występowania ptaków oraz innych zwierząt chronionych** (w tym owadów) na różnych terenach i obiektach, w tym parkach wiejskich i obszarach leśnych.

Współautor książki *Ochrona ptaków w mieście* (Bocheński i inni 2013). **Autor lub współautor ponad 100 publikacji naukowych, popularnonaukowych i popularnych o ptakach, innych zwierzętach, roślinach, oraz o ich ochronie**, m.in. w czasopismach: "Acta Ornithologica", "Chrońmy Przyrodę Ojczystą", "National Geographic Polska", "Ornis Polonica", "Ptaki", "Ptaki Polski", "Wielkopolskie Prace Ornitologiczne", „Salamandra”, „Studia i Materiały Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej” oraz prasie lokalnej. Współautor 13 publikacji naukowych lub popularnonaukowych o ptakach w czasopismach zagranicznych „Animal Behaviour”, „The Auk”, „Aythya”, „Berliner und Münchener Tierärztliche Wochenschrift”, „Biologia” (Bratislava), „European Journal of Wildlife Research”, „Journal of Avian Biology”, „Nos Oiseaux”, „Panurus”, „Sylvia” i na międzynarodowym portalu PLOS ONE.

Jako osoba dostarczająca własne obserwacje **współpracownik najważniejszych monografii awifauny Polski** (Sikora i inni 2007), **Wielkopolski** (Bednorz i inni 2000) oraz **Śląska** (Dyrz i inni 1991), wymieniony w podziękowaniach w tych monografiach. W monografii „*Ptaki Ziemi Lubuskiej*” (Jermaczek i inni 1995) autor 5 i współautor 11 tekstów gatunkowych.

Współautor 3 publikacji o nietoperzach (Ekiert, Dolata 2006; Ekiert, Dolata 2008; Ekiert i inni 2020).

4. Obiekt inwentaryzacji oraz ekspertyzy ornitologicznej i chiropterologicznej

W ramach niniejszej ekspertyzy badany był budynek mieszkalny wraz z Gminną Biblioteką Publiczną w Bolesławcu, znajdujący się na działce ewidencyjnej nr 196 obrębu ewidencyjnego Bolesławiec, przy ul. 11 Listopada 2 w Bolesławcu, w powiecie wieruszowskim i województwie łódzkim. Badany budynek jest jednopiętrowy (dwukondygnacyjny). Ma regularną bryłę, zbliżoną w rzucie pionowym do prostokąta (fot. 1-3), o wymiarach ok. 12,3 x 10 metrów (pomiar własny pomiar własny narzędziem Geoportalu geoportal.gov.pl). Budynek ma jedynie 3 elewacje (północną, południową i wschodnią), gdyż całą swą zachodnią stronę łączy się z sąsiednim budynkiem przy ul. 11 Listopada 4 (fot. 1 i 2). Budynek nakryty jest wysokim, trójsпадzistym dachem (fot. 1-3), pod którym znajduje się poddasze (fot. 6-9).

5. Metodyka wykonania inwentaryzacji oraz ekspertyzy ornitologicznej i chiropterologicznej

W celu wykonania ekspertyzy zastosowano przede wszystkim **kontrolę budynku** i jego najbliższego otoczenia, przeprowadzoną **16 kwietnia 2026 r. przez autora opracowania** w godz. 13.00 do 14.00 oraz 17.05-17.10 (kontrola poddasza) oraz jego współpracownika **Zenona Mądrego** od godz. 12.00 do 14.00. Obserwacje prowadzono tak, aby z wybranych punktów każdy obserwator objął obserwacjami całe poszczególne elewacje od 1 do 2 godzin każdą, czyli do 2 razy dłużej niż 1 godzina na każdą elewację, zalecana w poradniku metodycznym Zyskowskiego i Zielińskiej (2018).

W trakcie kontroli wykorzystywano lornetkę Minox X-lite 10x34 i aparat fotograficzny Nikon Coolpix P1000 z zoomem optycznym 125x, którym wykonano dokumentację fotograficzną, z której w niniejszej ekspertyzie po selekcji wykorzystano **9 fotografii**, zamieszczonych na końcu ekspertyzy. Oryginalne pliki cyfrowe fotografii zostały zarchiwizowane na komputerze autora i są dostępne na wezwanie organu administracyjnego lub podmiotu zlecającego ekspertyzę. Zachowano również dla celów dokumentacyjnych robocze notatki z obserwacji.

Ekspertyza została wykonana w roku prowadzenia prac termomodernizacyjnych budynku, a wcześniejsza ekspertyza w 2024 r. (Dolata 2024), czyli w wyprzedzeniu przed nimi, jak zalecają Wylegała i inni (2009) oraz Zyskowski i Zielińska (2018). Zaletą wykonania obecnych obserwacji w roku wykonania termomodernizacji jest stwierdzenie aktualnego stanu zasiedlania lub braku zasiedlania budynku przez ptaki i nietoperze.

Kontrolę przeprowadzono w sezonie lęgowym zdecydowanej większości gatunków ptaków zasiedlających budynki, w tym najczęstszych z nich: gołębia miejskiego *Columbia livia forma urbana*, kawki *Corvus monedula*, szpaka *Sturnus vulgaris* wróbla *Passer domesticus*, mazurka *Passer montanus*, kopciuszka *Phoenicurus ochruros*, a jeszcze przed przylotem jerzyka *Apus apus* i większości osobników oknówki *Delichon urbicum* (Gotzman, Jabłoński 1972; Adamski i inni 1996, Kruszewicz 2006; Wylegała i inni 2009, Bocheński i inni 2013; Mikusek, Stawarczyk 2014). Ponadto cechy biologii i ekologii najczęstszych gatunków ptaków zasiedlających budynki pozwalają w części przypadków na ich wykrycie nawet poza okresem lęgowym. Wróbel jest gatunkiem osiadłym, mazurek tylko okresowo koczującym (Ptaszyk 2000a, 2000b; Tomiałojć, Stawarczyk 2003; Kruszewicz 2006; Wylegała i inni 2009, Bocheński i inni 2013), z reguły przebywają one w zasiedlonym przez nie budynku lub w jego pobliżu przez cały rok, co ułatwia ich stwierdzenie. Poszukiwano także śladów wcześniejszej obecności zwierząt chronionych, gdyż ptaki zasiedlające budynki – szczególnie gołębie miejskie, wróble, szpaki i kawki – pozostawiają przy miejscu lęgowym odchody, z reguły rozrzucają w pobliżu materiał gniazdowy (patyki, słomę, pierze), pozostawiają również charakterystyczne zabrudzenia elewacji przy wlotach do zajmowanych miejsc lęgowych (por. Zyskowski, Zielińska 2018). Po gniazdowaniu szpaków pozostają z reguły obielenia odchodami wejścia do niszy lęgowej. Gniazda oknówek mają formę dużych kul z błota przyklejonych do ścian i nawet ślady po ich odpadnięciu są dobrze widoczne (por. Dolata 2024). Gniazdowanie jerzyka w tym budynku, jako gatunku wymagającego dużej wysokości miejsc gniazdowych nad ziemią do swobodnego wylotu z nich (np. Walasz, Misielak 2014) ogranicza zaś jego stosunkowo nieduża wysokość.

W odniesieniu do **nietoperzy** kontrolę wykonano w **okresie żerowania oraz zajmowania kryjówek letnich** (Błachowski, Węgiel 2017). Wykrycie nietoperzy jest trudniejsze niż obserwacje ptaków i wymaga innych metod. Gatunki nietoperzy zasiedlające budynki różnią się rodzajem i porą aktywności oraz pozostawianymi śladami (część gatunków nie pozostawia widocznych śladów bytowania, np. odchodów). Z tego względu istotne jest, aby kontrole objęły jak najszerszy zakres przejawów bytowania nietoperzy w budynku (Wylegała i inni 2009). W przypadku omawianego budynku zastosowano dwie uzupełniające się metody:

- **ogłędziny budynku** pod kątem jego dostępności dla nietoperzy, patrz opis niżej oraz fot. 1-3 i 5-9, a także fot. 1-3 i 5-9 w poprzedniej ekspertyzie (Dolata 2024);
- **dokładną kontrolę budynku**, w tym poddasza (fot. 6-9) i miejsc pod elewacjami, gdyż nietoperze zostawiają charakterystyczne ślady występowania w postaci odchodów (guana), nieraz w znacznych ilościach, z powodu wykorzystywania przez nie do spoczynku często tych samych miejsc (zwłaszcza kolonii rozrodczych i zimowisk).

Ze względu na stwierdzone powyżej warunki budynku oraz brak śladów zasiedlania go przez nietoperze, nie prowadzono obserwacji budynku w okresie potencjalnego wylotu nietoperzy.

6. Wyniki inwentaryzacji ornitologicznej i chiropterologicznej

6A. Opis badanego budynku pod kątem jego potencjalnej dostępności dla ptaków i nietoperzy

Badany budynek jest w dość dobrym stanie technicznym – jego parter jest użytkowany jako Gminna Biblioteka Publiczna w Bolesławcu, na piętrze zaś znajdują się dwa mieszkania gminne. Budynek nie posiada ubytków w elewacji czy szczelin, nadających się na miejsca lęgów nawet mniejszych ptaków (wróbli, jerzyków, kopciuszków; dla kawek i szpaków wystarczająco dużych nisz nie ma wcale) i miejsca przebywania nietoperzy, o czym świadczy załączona dokumentacja fotograficzna w niniejszej ekspertyzie oraz ekspertyzie poprzedniej (Dolata 2024) i dane niżej przedstawione w punkcie 6B. Jedynie na elewacji północnej, na wysokości ok. 3 metrów, stwierdzono otwarty otwór wentylacyjny o średnicy 10 cm (fot. 5 w Dolata 2024), omówiony poniżej. Drugi otwór wentylacyjny na elewacji północnej, znajdujący się zaledwie 20 cm nad ziemią (fot. 6 w Dolata 2024), zamknięty jest fabrycznym, plastikowym zabezpieczeniem o prześwitach tak małych, że niemożliwych do przejścia przez nie nawet najmniejszych ptaków i nietoperzy. Pozostałe 3 otwory wentylacyjne: 2 na elewacji południowej (na fot. 7 i 8 w Dolata 2024) i 1 na elewacji wschodniej (fot. 9 w Dolata 2024) zamknięte są również fabrycznymi, plastikowymi zabezpieczeniami o prześwitach nieco większych (ok. 1,5 cm), niemożliwych do przejścia przez nie nawet najmniejszych ptaków, a teoretycznie możliwych do przecięnięcia się mniejszych nietoperzy, np. karlików *Pipistrellus* sp., ich śladów jednak nie stwierdzono, były one też wszystkie pokryte pajęczynami (patrz str. 9 w Dolata 2024).

6B. Szczegółowe wyniki inwentaryzacji ornitologicznej i chiropterologicznej

Zgodnie z zaleceniami i wytycznymi do ekspertyz (patrz wyżej punkt 2), odpowiedzi na postawione pytania brzmią:

Ad 1. Czy budynek jest wykorzystywany jako miejsce gniazdowania ptaków lub schronienie nietoperzy?:

Badany budynek JEST siedliskiem ptaków (patrz dalej) i NIE JEST wykorzystywany jako schronienie nietoperzy.

Ze względu na omówioną wyżej konstrukcję i stan budynku (brak ubytków i nisz, nieliczne i prawie wszystkie zabezpieczone zamknięciami otwory wentylacyjne, patrz punkt 6A), brak śladów zajmowania go przez nietoperze (odchodów, w szczególności na poddaszu, fot. 6-9) można stwierdzić, że **badany budynek nie był w czasie kontroli i przed nią (por. Dolata 2024) zasiedlany przez nietoperze.**

Ad 2. Jeśli odpowiedź na pytanie nr 1 brzmi tak, należy określić gatunki, ich liczebność oraz lokalizację wykorzystywanych schronień.

Na budynku stwierdzono siedlisko wróbli (zwyczajnych) *Passer domesticus*, objętych ochroną gatunkową ścisłą na mocy § 1, § 2 i zał. nr 1 rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt. Wejście do ich siedliska znajdowało się **pod wysoką, skrajną dachówką (gąsiorem) na północno-wschodnim narożniku dachu** (fot. 5). Jest ono zaznaczone czerwoną strzałką na fot. 3 i 4. Obserwowano tam trzykrotne wchodzenie wróbli, których para godowała przy wlocie do gąsiora (fot. 4).

Brak było w budynku miejsc wlotów do nisz lęgowych silnie pobielonych przez szpaki czy wróble odchodami. Jak zaznaczono wyżej, w elewacjach budynku (por. fot. 1-3), nie stwierdzono wystarczająco dużych dla ptaków nisz lub otworów. Omówione wyżej i w poprzedniej ekspertyzie (Dolata 2024) otwory wentylacyjne: 2 na elewacji południowej (na fot. 7 i 8 w Dolata 2024) i 1 na elewacji wschodniej (fot. 9 w Dolata 2024) nie nosiły żadnych śladów zasiedlania (zabrudzeń, odchodów w nich lub na chodnikach pod nimi) były wszystkie pokryte pajęczynami, co również wskazuje, że nie były to miejsca odwiedzane przez nietoperze (jak już wskazano wyżej, dla wszystkich gatunków ptaków były one zbyt małe). Nie stwierdzono gniazda oknówek na elewacji południowej, którego resztki były obecne w listopadzie 2024 r. (Dolata 2024).

Ad 3. Jakie optymalne metody należy zastosować, by zminimalizować ryzyko, że w chwili prowadzenia prac remontowych w zakamarkach budynku będą się znajdowały zwierzęta. Należy wymienić rodzaj zabezpieczeń, terminy i sposoby ich wykonania (np. wariantowo). Odpowiedź na to pytanie zawierają punkty 7 i 8 poniżej.

7. Konsekwencje prawne stwierdzenia siedlisk ptaków z gatunku objętego ochroną

Zdecydowana większość gatunków wolno żyjących w Polsce ptaków (w tym stwierdzone na omawianym budynku wróble zwyczajne) oraz wszystkie gatunki nietoperzy podlegają **ochronie gatunkowej** na mocy **ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody i rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt**. Paragraf 6 niniejszego rozporządzenia **zakazuje** m.in. (wybrano zakazy mające znaczenie w omawianym przypadku): umyślnego zabijania (punkt 1); umyślnego okaleczania lub chwytania (punkt 2); umyślnego niszczenia jaj i form rozwojowych (punkt 3); niszczenia siedlisk lub ostoi, będących ich obszarem rozrodu, wychowu młodych, odpoczynku, migracji lub żerowania (punkt 7); niszczenia ich gniazd (punkt 8); umyślnego uniemożliwiania dostępu do schronień (punkt 9). W przypadku części gatunków zakazano także umyślnego płoszenia i niepokojenia (§ 6 ust. 2) lub umyślnego płoszenia lub niepokojenia w miejscach noclegu, w okresie lęgowym w miejscach rozrodu lub wychowu młodych (§ 6 ust. 3), który to przepis dotyczy także oknówki, mającej siedlisko na omawianym budynku.

Wskazane wyżej w punkcie 6. siedlisko wróbli jest prawdopodobnie ich „siedliskiem, będącym obszarem rozrodu i wychowu młodych” w rozumieniu § 6 ust. 1 pkt 7 rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt, **i jako takie podlega ochronie prawnej przez to rozporządzenie, a niszczenie siedlisk i gniazd jest przez ten akt prawny zakazane**, zakazane jest również w przypadku wróbli „umyślne płoszenie lub niepokojenie w okresie lęgowym w miejscach rozrodu lub wychowu młodych” (§ 6 ust. 3 cytowanego rozporządzenia). Ponieważ jednak **zakres planowanych na omawianym budynku prac termomodernizacyjnych**, omówiony szczegółowo w dokumencie pt. Program Funkcjonalno - Użytkowy „Termomodernizacja Szkoły Podstawowe im. Korpusu Ochrony Pogranicza i Biblioteki Publicznej w Bolesławcu” (Rybak 2024) **nie obejmuje prac przy dachu** (planowane jest jedynie: „docieplenie ścian zewnętrznych, docieplenie stropu nad ostatnią kondygnacją, wymiana stolarki okiennej, wymiana stolarki drzwiowej, wymiana źródła ogrzewania”), **stwierdzone siedlisko lęgowe wróbli nie jest zagrożone**, gdyż nie zostanie objęte pracami.

Należy podkreślić, iż art. 131 pkt 14 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody stanowi, że „Kto: (...) bez zezwolenia lub wbrew jego warunkom narusza zakazy w stosunku do roślin, zwierząt lub grzybów objętych ochroną gatunkową – podlega karze aresztu albo grzywny”. Co więcej, według art. 181 § 3 Kodeksu karnego karze grzywny, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 „podlega także ten, kto

niezależnie od miejsca czynu niszczy albo uszkadza rośliny lub zwierzęta pozostające pod ochroną gatunkową powodując istotną szkodę”.

Ponadto wszystkie zwierzęta, w tym wolno żyjące (tzw. dzikie), podlegają ochronie na podstawie art. 2 ust. 6 **ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt**. W myśl art. 6 ust. 1 niniejszej ustawy zabrania się zabijania zwierząt, z wyjątkiem szczegółowo wymienionych sytuacji, z których żaden w odniesieniu do ptaków i nietoperzy zasiedlających budynki praktycznie nie ma zastosowania, włącznie z art. 6 ust. 1 pkt 4 „działań niezbędnych do usunięcia poważnego zagrożenia sanitarnego ludzi lub zwierząt”. „Zwierzętami” według niniejszej ustawy są osobniki dorosłe, młode i pisklęta.

8. Zalecenia eksperta

Ponieważ, jak wykazano wyżej w punkcie 7, zakres planowanych na omawianym budynku prac termomodernizacyjnych, omówiony szczegółowo w dokumencie pt. Program Funkcjonalno - Użytkowy „Termomodernizacja Szkoły Podstawowe im. Korpusu Ochrony Pogranicza i Biblioteki Publicznej w Bolesławcu” (Rybak 2024), nie obejmuje prac przy dachu (planowane jest jedynie: „docieplenie ścian zewnętrznych, docieplenie stropu nad ostatnią kondygnacją, wymiana stolarki okiennej, wymiana stolarki drzwiowej, wymiana źródła ogrzewania”), **stwierdzone siedlisko lęgowe wróbli nie jest zagrożone pracami. Inwestor nie ma więc obowiązku uzyskania przed przeprowadzeniem planowanych prac termomodernizacyjnych zezwoleń władz ochrony środowiska** (np. Regionalnego Dyrektora Ochrony środowiska w Łodzi) **na odstępstwa od zakazów ustanowionych w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w odniesieniu do gatunków objętych ochroną, gdyż takie zakazy nie będą przez prace naruszane.**

Ze względu na uwarunkowania prawne omówione wyżej w punkcie 7, **podczas prowadzenia prac termomodernizacyjnych wskazany jest kontakt telefoniczny kierownika budowy lub administratora budynku z ekspertem ornitologiem i chiropterologiem**, na wypadek odnalezienia odpowiednio gniazd ptaków lub siedlisk nietoperzy niewskazanych w ekspertyzie (np. zasiedlonych po jej przeprowadzeniu). W takim przypadku prace remontowe należy niezwłocznie przerwać, usunąć wszelkie elementy utrudniające dostęp do gniazda (rusztowania, siatki itp.) i skontaktować się z ekspertem ornitologiem (w przypadku ptaków) lub chiropterologiem (w przypadku nietoperzy).

Stwierdzenie siedlisk chronionych ptaków w badanym budynku w przypadku konieczności likwidacji tych siedliska (np. w trakcie termomodernizacji) powoduje

obowiązek obligatoryjnych działań zapobiegawczych lub naprawczych (tj. w celu naprawy lub zastąpienia w równoważny sposób elementów przyrodniczych), odpowiednio na podstawie art. 9 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie. Ponieważ w czasie planowanych prac na omawianym budynku siedlisko wróbli w przestrzeni dachu nie będzie naruszone, **w niniejszym przypadku nie ma obowiązku obligatoryjnych działań zapobiegawczych ani naprawczych.** Jednak **ze względu na publiczny i edukacyjny** (Gminna Biblioteka Publiczna) charakter budynku, finansowanie prac termomodernizacyjnych ze środków publicznych oraz pełnienie przez właściciela budynku, czyli Burmistrza Miasta i Gminy Bolesławiec, funkcji **organu ochrony przyrody** w rozumieniu ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, **zaleca się zamontowanie po ukończeniu prac 4 skrzynek lęgowych dla wróbli** na elewacje, trocinobetonowych lub drewnianych typu A Sokołowskiego (wymiarzy zewnętrzne 30 x 18 x 18 cm, średnica otworu 3,5 cm), np. wzoru zamieszczonego na <https://budkadlawrobla.pl/>, rozmieszczonych pod okapem dachu (co zmniejszy oddziaływanie deszczu i zwiększy trwałość skrzynek) w pobliżu, na wysokości ok. 3 metrów (preferowanej przez ten gatunek jako najbardziej ekonomicznej energetycznie przy karmieniu piskląt, a zarazem bezpiecznej przed ludźmi, patrz Indykiewicz 2004) w odstępach co najmniej 2 metrów od siebie. Skrzynki zaleca się umieścić w miejscach oddalonych od drzwi i okien, co z jednej strony zapewni ptakom spokój przy gniazdowaniu, z drugiej strony nie wystąpi uciążliwość brudzenia odchodami okien i miejsc, przy których ludzie przebywają. W niniejszym przypadku zawieszenie skrzynek lęgowych ma tym większy sens, że w Bolesławcu skrzynki lęgowe dla ptaków na budynkach nie były dotychczas zawieszane, a liczebność wróbli w miejscowościach w Polsce spada na skutek modernizacji budownictwa, w tym termomodernizacji istniejących budynków (Kuczyński, Chylarecki 2012; Bocheński i inni 2013; Węgrzynowicz 2013). Takie działania w odniesieniu do wróbli mają też dodatkową podstawę prawną, gdyż rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt w zał. nr 1 uznaje wróbli za gatunek wymagający ochrony czynnej.

Skrzynki lęgowe dla wróbli można powszechnie nabyć, przykładowe firmy, zapewniające skrzynki lęgowe dobrej jakości: MKW Pracownia Przyrodniczo-Rolna www.mkwpracownia.pl i Ussuri Ochrona Przyrody Sp. z o.o. <https://ussuri.pl>. Można również zlecić lokalnie ich wykonanie, np. przez pracowników Miasta i Gminy Bolesławiec, zgodnie z podanymi wyżej wymiarami.



Literatura

- Adamski A., Czapulak A., Stawarczyk T. 1996. Kartoteka Awifauny Śląska. Instrukcja dla współpracowników. Zakład Ekologii Ptaków Uniwersytetu Wrocławskiego, Muzeum Przyrodnicze Uniwersytetu Wrocławskiego, Muzeum Górnośląskie w Bytomiu, Wrocław.
- Bednorz J., Kupczyk M., Kuźniak S., Winiecki A. 2000. Ptaki Wielkopolski. Monografia faunistyczna. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Błachowski G., Węgiel A. (red.). 2017. Poradnik ochrony nietoperzy. Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Nietoperzy, Supraśl.
- Bocheński M., Ciebiera O., Dolata P.T., Jerzak L., Zbyryt A. 2013. Ochrona ptaków w miastach. Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim.
- Dolata P.T. 2024. Ekspertyza ornitologiczna i chiropterologiczna budynku mieszkalnego wraz z biblioteką przy ul. 11 Listopada 2 w Bolesławcu. Maszynopis. Ostrów Wielkopolski.
- Dyrz A., Grabiński W., Stawarczyk T., Witkowski J. 1991. Ptaki Śląska. Monografia faunistyczna. Uniwersytet Wrocławski, Zakład Ekologii Ptaków, Wrocław.
- Ekiert T., Dolata P.T. 2006. Nietoperze *Chiroptera* w powiecie ostrowskim. Przyroda Południowej Wielkopolski 3: 16–25.
- Ekiert T., Dolata P.T. 2009. Pierwsze stwierdzenie stanowiska rozrodu mopka *Barbastella barbastellus* (Schreber, 1774) w Wielkopolsce oraz zimowe stanowiska tego gatunku w powiecie ostrowskim. Nietoperze 10, 1-2: 75–78.
- Ekiert T., Dolata P.T., Markowski R. 2020. Zimowisko nietoperzy w kościele pw. św. Jana Chrzciciela w Zdunach. Krotoszyn i Okolice. Opracowania i Materiały Źródłowe 16: 199–206.
- Gotzman J., Jabłoński B. 1972. Gniazda naszych ptaków. PZWS, Warszawa.
- Indykiewicz P. 2004. Gniazda ptaków i wybiórczość miejsc gnieźdzenia. Leśny Park Kultury i Wypoczynku w Bydgoszczy, Bydgoszcz.
- Jermaczek A., Czałga T., Jermaczek D., Krzyśków T., Rudawski W., Stańko R. 1995. Ptaki Ziemi Lubuskiej. Monografia faunistyczna. Wydawnictwo Lubuskiego Klubu Przyrodników, Świebodzin.
- Kruszewicz A. 2006. Ptaki Polski: wróblowe – ptaki śpiewające. MULTICO Oficyna Wydawnicza Sp. z o.o., Warszawa.
- Kuczyński L., Chylarecki P. 2012. Atlas pospolitych ptaków lęgowych Polski. Rozmieszczenie, wybiórczość siedliskowa, trendy. Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Warszawa.
- Mikusek R., Stawarczyk T. 2014. Poradnik ornitologa. Wydawnictwo Fundacji Wspierania Inicjatyw Ekologicznych, Kraków.
- Ptaszyk J. 2000a. *Passer domesticus* (L. 1758) – wróbel. W: Bednorz J., Kupczyk M.,

- Kuźniak S., Winiecki A. Ptaki Wielkopolski. Monografia faunistyczna. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań: 519–522.
- Ptaszyk J. 2000b. *Passer montanus* (L. 1758) – mazurek. W: Bednorz J., Kupczyk M., Kuźniak S., Winiecki A. Ptaki Wielkopolski. Monografia faunistyczna. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań: 522–526.
- Rybak P. 2024. Program Funkcjonalno - Użytkowy „Termomodernizacja Szkoły Podstawowe im. Korpusu Ochrony Pogranicza i Biblioteki Publicznej w Bolesławcu”. Listopad 2024r. Maszynopis. Eko-Energia Piotr Rybak, Czerniewice.
- Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.). 2007. Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985-2004. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.
- Walasz K., Misielak M. 2014. Ochrona ptaków i nietoperzy zasiedlających budynki w miastach. Małopolskie Towarzystwo Ornitologiczne, Kraków.
- Węgrzynowicz A. 2013. Changes in the House Sparrow *Passer domesticus* population in cities and towns of Poland in 1960–2010. *Ornis Polonica* 54: 225–236.
- Wyłęgała P., Jaros R., Dzieciołowski R., Kepel A., Szkudlarek R., Paszkiewicz R. 2009. Docieplanie budynków w zgodzie z zasadami ochrony przyrody. PTOP „Salamandra”, Poznań.
- Zyskowski D., Zielińska D. 2018. Przewodnik do inwentaryzacji oraz ochrony ptaków i nietoperzy związanych z budynkami. Edycja II. Wydawnictwo Kadruk w Szczecinie, Federacja Zielonych GAJA, Szczecin.



Fot. 1 i 2. Elewacje północna i południowa badanego budynku



Fot. 3. Elewacja wschodnia badanego budynku (strzałką zaznaczono siedlisko wróbli)



Fot. 4 i 5. Godująca para wróbli oraz wlot do ich siedliska pod gąsiorem dachu



Fot. 6 i 7. Wschodnia część poddasza budynku, bez śladów ptaków i nietoperzy



Fot. 8 i 9. Zachodnia część poddasza budynku, bez śladów ptaków i nietoperzy